

4a) Humanismus a renesance v české a světové literatuře

renesance – obrození, mohutný myšlenkový a umělecký proud, nový životní styl, hlavní hrdina je člověk, navazuje na antické ideály krásy a dobra, cílem je krásný člověk z venku i zevnitř, rozvoj společenských a přírodních věd, rozvoj národních jazyků, měšťanská třída se vymaňuje ze středověkého způsobu myšlení
humanismus – spíše filozofický směr, důraz kladen na vzdělání

vzniká na rozhraní 13 a 14 století v Itálii a šíří se do dalších zemí Evropy. Do české literatury se dostává až koncem 15. století (vlivem husitské revoluce).

český humanismus byl latinský a národní

Renesance v Evropě

a) Itálie

Giovany Bocacio (1313-1375) - zakladatel novodobé prózy

Decameron – 10 mladých Florentanů utíká před morem na venkov a po deset dnů si vypráví milostné příběhy. V díle též humornou formou kritizují špatné lidské vlastnosti všech společenských vrstev.

Francesco Petrarca (1304-1374) – autor krásných milostných veršů sepsaných do sborníku

Sonety Lauře - sbírka milostných veršů věnovaných jedné ženě, ve verších je skutečný konkrétní milostný prožitek jako radost, zklamání, štěstí i bolest.

Dante Aligiery (1265-1321) - Florentan, kritik své doby, vyhnanec

Božská komedie – rozsáhlá báseň, kde vyjádřil základní problémy středověkého života. Dílo se skládá ze tří částí, Peklo, Očistec, Ráj. Básník na své pouti prochází peklem, očistcem a rájem. Na své pouti je doprovázen antickým básníkem Vergiliem (je pohan a nesmí do ráje) a dívkou Beatricí, která je ztělesněním nadpozemské krásy.

b) Francie

Francois Vilon (1431-1461) - lyrik, tulák, bohém a prokletý básník (neochota smířit se se soudobou společností) zakladatel balady

Villonská balada - lyrická báseň

Malý testament - závěť, obraz vlastní bídy a kritika společnosti

Velký testament - odkaz

Balada o oběšencích

Francois Rabelais (1494-1553) – významný francouzský prozaik, kritik zla a lidských chyb

Gargantua a Pantagruel – Vyprávění o dvou obrech, kteří vládnou lidem (otci a synovi). Satirický román vysmívající se středověkým přežitkům, scholastické výchově, hlouposti a všemu co brání člověku plně žít. Prosazuje svobodomyšlné názory, zdravý rozum a optimismus.

c) Španělsko

Lope de Vega (1562-1632) – dramatik, napsal asi 2000 her

Ovčí pramen – tyranský šlechtic, hrdý venkovan, spor rozřeší spravedlivý král, obraz odboje proti útisku

Miguel de Servantes Saavedra (1547-1616) -

Důmyslný rytíř don Chichot de la Mancha – satirický rytířský román, hlavní hrdina je chudý venkovský šlechtic poblázněný četbou rytířských románů. Vydává se na pouť za ideálem svého srdce, vysněnou Dulcineou na cestě ho doprovází jeho sluha Sancho Panza. Když vystřízliví ze svých snů tak umírá.

d) Anglie

Wiliam Shakespaire (1564-1616) – narodil se ve Strandfordu nad Avonou, odešel do Londýna, kde hrál v různých divadelních společnostech a později byl spolunajitelem divadla. Ke konci života se usadil v rodném Strasfordu a tam také zemřel. Shakespeare napsal 37 her, autorství některých je však sporné. Podněty ke svým hrám nacházel především v životopisech, povídkách a kronikách.

komedie

Zkrocení zlé ženy

Sen noci svatojánské

Večer tříkrálový

Kupec Benátský

Jak se vám líbí

historické hry:

Jindřich VI

Richard III

Julius Caesar

tragedie:

Romeo a Julie – příběh se odehrává v Italské Veroně. Dílo zobrazuje nešťastnou lásku Romea a Julie, kteří jsou představitelé dvou rodů Montéků a Kapuletů.

Hamlet – králevic dánský, příběh hrdiny rozpolceného mezi touhou po naplnění vznešených ideálů a pocitem povinnosti potrestat zlo.

Othello - zrádce Jago našeptává vojevůdci benátské armády Othellovi, že je mu jeho žena Desdemona nevěrná, Othello ji uškrtí, pak poznává, že podlehl ďábelskému Jagovi, upadne do duševních muk, protože svou ženu miloval, nakonec spáchá sebevraždu.

Macbeth

Král Lear - pyšný vládce Lear má tři dcery, dvě starší jsou kruté a sobecké, nejml. Kordélie je čestná, vzorná; starší dvě dcery vyženou otce do bouře a vichru, ten si uvědomuje povrchnost svých dosavadních hodnocení, umírá jako úplně jiný člověk. Typické jsou opět vášně a city.

pohádky:

Zimní pohádka

Bouře

Renesance a humanismus v Čechách

V období humanismu u nás dochází k vyrovnávání s kulturou jiných zemí, především Itálie a Německa.

a) Latinský

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (asi 1461-1520)

dosáhl evropské proslulosti, pohrdal češtinou, psal poezii i prózu a psal latinsky.

Žaloba ke svatému Václavovi – latinsky psaná satirická skladba. Kritizuje nedostatky jeho doby a stěžuje si na mravy Čechů.

Jan z Rabštejna (1437-1473) – katolický církevní hodnostář, hájil zájmy krále Jiřího z Poděbrad
Dialogus – fiktivní rozhovor se čtyřmi českými šlechtici protilehlých názorů o soudobých politických poměrech, autor se staví na stranu zájmů státu a povzbuzuje k lásce k vlasti a odmítá válku.

b) Český

Hynek z Poděbrad – výrazný renesanční autor, přeložil několik novel z Decameronu

Májový sen – smyslové okouzlení

Veršové o milovníku – milostná tematika

Viktorín Kornel ze Všehrd (asi 1460-1520) – překladatel, právník, byl povýšen do šlechtického stavu. Zdůrazňuje myšlenku že každý spisovatel má psát svým rodným jazykem, snaží se o povznesení českého jazyka. V předmluvě k překladu díla Řeka Jana Zlatoústého O napravení padlého formuloval program humanismu.

O praviech, sudiech a deskach země české - vytvořeno na základě soudní praxe

Knihy devatery – právní spisy

c) Dějepisectví

Václav Hájek z Libočan

Kronika česká – velice oblíbená pro svoji poutavost a vypracování a též pro vlastenectví, hodně si vymýšlel, popisuje dějiny od příchodu praotce Čecha až do korunovace Ferdinanda I (1526)

Daniel Adam z Veleslavína – univerzitní profesor, tiskař a majitel nakladatelství Melantrich (vyženil), překladatel, upravovatel a vydavatel českých knih. Zasloužil se o rozvoj národní vzdělanosti.

Kalendář historický

Veleslavínská čeština

d) Jazyková literatura

Jan Blahoslav – pocházel z Přerova, byl biskupem Jednoty bratrské. Měl velký vztah ke kultuře, studoval v zahraničí. Uhájil vysokou úroveň bratrských škol proti biskupovi Janu Augustovi.

Přeložil Nový zákon, který byl zařazen do Bible kralické. Ta byla vytištěna v letech 1579-1594 v tajné tiskárně v Kralicích na Moravě a byla dlouho vzorem spisovného jazyka.

Gramatika česká – rozsáhlé dílo, usiluje zde o ustálenou jazykovou formu.

Filipika proti Misomusům – polemizuje s odpůrci vzdělání, obsahuje Blahoslavovi názory na úlohu vzdělání

Muzika - hudební teorie, základy sborového zpěvu pro neškolené zpěváky

Bratrský archív

Šamotulský kancionál - zpěvník bratrských písní

e) Cestopisy

Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic (1564-1621)

Vzdělaný a sečtělý, skládál hudbu a výborně kreslil, byl popraven spolu s Jesseniem za účast na stavovském povstání.

Cesta z království českého do Benátek, odtud po moři do země judské a dále do Egypta

f) Lékařství

Tadeáš Hájek z Hájku

g) Slováci podílející se na rozvoji českého humanismu

Jan Jesenius (†1621)

Filosof a lékař, popravený na Staroměstském náměstí za účast na stavovském povstání. Roku 1600 provedl první pitvu.